

Preambule

V září 1999 se sešlo 80 vedoucích pracovníků vysokoškolských knihoven k diskusím a jednáním na Fóru ředitelů vysokoškolských knihoven pro strategické problémy ARL/OCLC (ARL/OCLC Strategic Issues Forum for Academic Library Directors) v Keystone ve státě Colorado, USA. Z těchto diskusí vzešly Keystoneské principy (The Keystone Principles) – soubor principů a kroků k usměrňování činnosti vysokoškolských knihoven a položení základu pro společnou, do budoucna orientovanou aktivitu založenou na tradičních hodnotách těchto knihoven.

Keystoneské principy jsou vyjádřením naléhavých potřeb ve třech oblastech, které vyžadují zřetelnou akci založenou na jasně formulovaném souboru principů zaměřených na uživatele.

Přístup k informacím jako veřejný statek

Vědecké a vládní informace jsou vytvářeny na účet veřejnosti a/nebo akademických institucí. Dostupnost těchto informací je proto ve veřejném zájmu. Komerční zájmy však tuto dostupnost narušují nerozumnými cenovými opatřeními, restriktivními licenčními praktikami a legislativními zásahy do tradiční americké autorskoprávní rovnováhy mezi právy individuálního tvůrce a veřejným zájmem tak, jak je vtělen do konceptu užití díla pro vzdělávací účely. Právo číst a získávat poznatky bez finančních nákladů je ohroženo. A dále, v online prostředí placeného přístupu jsou rešeršní výsledky s cílem dosáhnout zisku zkracovány, aniž je uživatel informován o tom, jak byly tyto výsledky získány a uspořádány. Lidé dostávají tendenčně zkrácené informace, ale nemají možnost rozpoznat nebo určit zdroj tohoto zkrácení.

Potřeba netendenčních systémů a knihoven, které tyto nové systémy vytvoří

Zároveň s tím, jak se mění technické a ekonomické prostředí vyššího vzdělávání, jsou akademické instituce nuceny hledat způsoby, jak vytvářet a šířit poznatky tak, aby tím podpořily učební a výzkumné programy, které jsou dostupné a trvalejšího charakteru. Dosud byly tyto systémy vytvářeny většinou mimo akademickou půdu a s největší pravděpodobností i mimo knihovny, a tak existují, aniž by mohly využívat prospěchu plynoucího z odborné způsobilosti knihovníků zacházet s informacemi; odvádějí tak knihovníky z akademické a společenskovední sféry k podnikání. Jelikož jsou vyvíjeny nové systémy přístupu k informacím a jejich uchování, je důležité, aby sem byly zahrnuty poznatky a hodnoty, které obklopují tradiční vysokoškolskou knihovnu, a aby byly vyvinuty systémy, které obnoví dostupnost, poskytnou přístup a zahrnou hodnoty vzdělávací komunity.

Potvrzení myšlenky knihovny jako svazku mezi učením a sdílením poznání

Instituce vyššího vzdělávání ještě navíc aktivně hledají cesty, jak zhodnotit a zlepšit kvalitu učebních a výzkumných programů. Stále sílí požadavek veřejnosti, aby za investované finanční prostředky byly předloženy výstupy s přidanou hodnotou. Na techniku se pohlíží jako na potenciálního pomocníka, ale většina univerzit postrádá lidské a finanční zdroje k tomu, aby mohly provést radikální změny a poskytnout nutnou infrastrukturu pro programy většího rozsahu. Mezi učiteli a u mnohých řídicích pracovníků panují obavy, že zavedením nových technologií do učebního programu bude vzdělávání dehumanizováno. Chybí vůdčí síla. Jedinečná hodnota vysokoškolské knihovny jakožto „srdce tištěné univerzity“ se musí změnit v hodnotu „intelektuální křižovatky, uzlu v síti znalostí“.

První princip

Vědecké a vládní informace jsou „veřejným statkem“ a musejí být dostupné a zbavené vlivu tržních zájmů, komerčních motivů a nákladů na straně individuálního uživatele.

Jednotlivé kroky

1. Knihovny budou orientovat své zdroje tak, aby mobilizovaly akademickou obec k přijetí Prvního principu a k chování v souladu s jeho duchem.
2. Knihovny budou orientovat své zdroje a zřizovat koalice k vytváření místní, státní a celostátní legislativy odpovídající Prvnímu principu.
3. Knihovny budou orientovat své zdroje k vytváření cest umožňujících akademickým institucím, vládním agenturám a vědeckým společnostem publikovat informační produkty provozované v souladu s Prvním principem.
4. Knihovny budou podporovat akademické instituce, vládní agentury a vědecké společnosti v rozvíjení publikační činnosti, která bude v souladu s Prvním principem.
5. Knihovny budou činit rozhodnutí při nákupu fondů a uzavírat licenční smlouvy zakládající se na konceptech obsažených v Prvním principu.
6. Knihovny budou vytvářet pouze takové softwarové a hardwarové produkty, které budou obsahovat koncepty vyjádřené v Prvním principu.
7. Knihovny budou všemi silami podporovat partnerské instituce nebo své kolegy v takových institucích, které se potýkají s nehoráznými licencemi a s autorskoprávním omezením.
8. Knihovny budou orientovat své zdroje k realizaci tohoto principu tím, že
 - a) zajistí skutečný rozvoj zdrojů a programy;
 - b) zřídí nákupní konsorcia; a
 - c) stanou se partnery dalších knihoven, vydavatelů, společností, skupin univerzitních učitelů atd. za účelem vytvoření informačního prostředí více schopného konkurence, a tím budou redukovat cenu komerčních informací.

Druhý princip

Knihovny jsou zodpovědné za vytváření moderních informačních systémů pro šíření a uchovávání informací a nových poznatků bez ohledu na jejich formu.

Jednotlivé kroky

1. Knihovny budou orientovat své zdroje pocházející z tradičních knihovnických rozpočtů k vytvoření možností digitálního publikování a nových systémů přístupu k informacím.
2. Knihovny budou orientovat své zdroje k vytváření nových systémů přístupu k informacím zbavených vlivu zájmů a postranních motivů a založených na modelech uživatelského vyhledávání informací.
3. Knihovny budou partnery vysokoškolských učitelů, dalších knihoven a/nebo dalších institucí v rychlé identifikaci, vytváření, řízení a šíření nových digitálních obsahů, které mají pro učební a výzkumné programy dané instituce rozhodující význam.
4. Knihovny budou vytvářet podmínky pro vzájemnou součinnost v systémech, které vyvíjejí, a budou vytvářet otevřený zdrojový software pro přístup k informacím, jejich šíření a řízení.
5. Knihovny přijmou zodpovědnost za „informační“ řízení univerzity jako rozšíření své tradiční role.
6. Knihovny budou podporovat rozvoj systémů, které zajistí dlouhodobý přístup k vědeckým poznatkům.
7. Knihovny vyvinou nové metody měření kvality a povedou univerzitu, akreditační agentury i příslušníky oboru obecně k vědomí jejich potřebnosti.
8. Knihovny vyvinou techniky hodnocení a určí kritéria měření výstupů, která pomohou racionalizovat a přesunovat zdroje na tyto činnosti.

Třetí princip

Vysokoškolská knihovna je prostorem pro intelektuální komunitu, kde se střetávají lidé a myšlenky jak v reálném, tak ve virtuálním prostředí; tím ještě doplňuje učební proces a usnadňuje tvorbu nových poznatků.

Jednotlivé kroky

1. Knihovny budou orientovat knihovníky k navazování partnerských vztahů s učiteli při plánování učebního procesu v dané instituci.
2. Knihovny budou orientovat své nové i stávající zdroje k vytváření reálného i virtuálního prostředí, které by podporovalo výzkumné a učební činnosti, např. pomocí elektronických zdrojů, online produktů, nástrojů umožňujících přístup k informacím, atd.
3. Knihovny budou poskytovat prostor pro vzájemné střetávání lidí a myšlenek, bez ohledu na jejich formu nebo místo.
4. Knihovny budou orientovat své zdroje a vytvářet partnerské vztahy tak, aby zajistily permanentní dostupnost (24 hodin denně, 7 dní v týdnu) odborného poradenství na pomoc studentům a učitelům v jejich vědecké práci.
5. Knihovny vytvoří svými vlastními silami i v rámci spolupráce nové učební materiály a výukové soubory na webu, které naučí uživatele dovednostem potřebným pro úspěšné vyhledávání informací.
6. Knihovny vytvoří nové metody měření, které zřetelně prokážou míru přidané hodnoty příspěvku knihoven k učebním a výzkumným programům.

Překlad Antonína Jeřábka upravil Vojtěch Balík

